

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

(повна назва вищого навчального закладу)

Факультет/інститут історії та філософії

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор
Тайя НІКОЛАЄВА

09

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СУЧАСНІ ЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ»

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 034 Культурологія

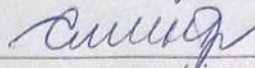
Освітньо-професійна програма: Культурологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Сучасні етнічні процеси»– Одеса: ОНУ, 2023. – 14 с.

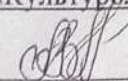
Розробник: Кушнір В'ячеслав Григорович, доктор історичних наук, професор кафедри археології, етнології та всесвітньої історії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри археології, етнології та всесвітньої історії

Протокол № 1 від "28" серпня 2023 р.

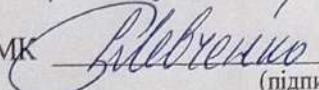
Завідувач кафедри (Олена СМІНТИНА)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП «Культурологія»

 (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "31" серпня 2023 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змстових модулів – 2	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>034 Культурологія</u> (код і назва) Спеціалізації: (назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		20 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		20 год.	4 год.
		Лабораторні	
		– год.	– год.
		Самостійна робота	
		80 год.	108 год.
		Форма підсумкового контролю: Залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

У світовій історії етнічні процеси відігравали важливу роль. Вони впливали на глобальні соціальні, політичні, економічні процеси, створюючи культурно-специфічні форми етнічних спільнот.

Сучасний етап розвитку, як багатовимірний соціокультурний процес потребує ретельного аналізу і об'єктивного висвітлення.

Навчальна програма дисципліни «Сучасні етнічні процеси» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти спеціальності 034 Культурологія. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин, 4 кредити ЄКТС.

Об'єкт дослідження – етнічні спільноти та форми їхньої взаємодії.

Предмет курсу – еволюційний розвиток етносів, діяхронні зв'язки, історичний розвиток етнічних спільнот, особливості трансформацій, міжетнічні та міжкультурні зв'язки.

Мета курсу – підвищити рівень теоретичної і методологічної підготовки студентів з питань розвитку культурологічних та етнічних процесів, етногенезу, закономірностей еволюційного і трансформаційного розвитку етнічних спільнот в різні історичні періоди.

Спецкурс передбачає вирішення наступних завдань:

- Вивчення основних категорій «етнічний процес», «етногенез», «етнічна історія», «міжкультурні комунікації».
- З'ясування основних форм етнічних колективів, їх просторову і часову домінантність.

- Аналіз видів етнічних процесів (етноєволюційних, етнотрансформаційних)
- Поняття етносоціальної структури і особливості її динаміки.
- Виокремлення головних чинників етнічних процесів на різних історичних етапах.
- Вивчення загальних рис сучасних етнічних процесів у регіонах Світу, в Україні.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення іновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

а) Загальних (ЗК):

ЗК05. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети;

ЗК06. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

б) Фахових (ФК):

ФК01. Усвідомлення взаємозв'язку культурних текстів та контекстів;

ФК03. Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи

їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини;

ФК04. Усвідомлення соціальної та етичної місії культуролога, а також можливостей та особливостей практичного використання культурологічного знання;

ФК05. Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв'язання проблем культури представників громадськості;

ФК06. Здатність критично осмислювати історичні здобутки та новітні досягнення культури;

ФК10. Здатність здійснювати експертизу культурних об'єктів та культурних процесів, їх критичний аналіз із застосуванням сучасних методів культурології.

Програмні результати навчання (ПРН):

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен **знати**:

етнічні процеси, методику їх класифікації; типологію та різновидів етнічних процесів; етнокультурну варіативність форм ідентичностей; наукові підходи до визначення феномену етнічності; ознаки прояву етнічності та її визначення; загальні характеристики етногенезу, етногенетичних та культурно генетичних процесів, етнічної історії; комунікації та варіативність міжетнічних та міжкультурних зв'язків; природу міжетнічних конфліктів та їх упередження; особливості розвитку етнічних процесів на півдні України.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **вміти**:

застосовувати методологію і методи дослідження етнічних процесів; здійснювати моніторинг крос-культурних комунікацій у міжнаціональних взаєминах; застосовувати здобуті теоретичні знання, навички та вміння в практичній діяльності; обґрунтовано і логічно висловлювати свої думки, коментарі, пропозиції; впроваджувати в практику діючих програм місцевих органів влади методи прогнозування розвитку етнічних процесів, упередження можливих міжетнічних конфліктів.

Дані результати вивчення курсу «Сучасні етнічні процеси» є невід'ємною складовою опанування наступних *програмних результатів навчання (ПРН)* освітньої програми «Культурологія» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 034 «Культурологія» в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова:

ПРН01. Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів, та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтерпретації для розв'язання суспільно-значимих проблем;

ПРН02. Аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ та процесів, верифікувати інформацію у відповідності до професійних задач;

ПРН03. Аналізувати культурні права та свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної адаптації з врахуванням регіональної специфіки;

ПРН07. Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології;

ПРН08. Приймати ефективні рішення щодо розв'язання складних задач і практичних проблем культурного розвитку суспільства;

ПРН12. Розуміти і застосовувати для розв'язання складних задач і проблем культурології методи та засоби стратегічного планування, прогнозування, моделювання культурних політик.

3. Зміст навчальної дисципліни

1. Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми аналізу етнічних процесів

Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.

Етнос і проблеми його відтворення. Рівні та ієрархія етнічних спільнот. Етноси, етнографічні групи, діаспори.

Поняття "етнічні процеси" і проблеми дослідження. Етнорасові процеси. Етнодемографічні процеси. Етномовні процеси. Етносоціальні процеси. Етнополітичні процеси. Стадії етнічних процесів. Проблеми вивчення етнічних процесів у вітчизняній літературі.

Тема 2. Типологія етнічних процесів.

Внутрішньоетнічні та міжетнічні процеси, етновеволюційні та етнотрансформаційні. Етногенез, як вид етнічного процесу. Етногенетичні концепції.

Етнічна історія. Поняття «етногенез» та «етнічна історія». Етнічна територія.

Типи етнічних процесів: етновеволюційні, етнотрансформаційні, етнороз'єднуючі, етнооб'єднуючі.

Тема 3. Етнічна культура як динамічна система.

Культура, як система. Динаміка культури. Поняття «етнічна культура». Культура, як засіб адаптації до природно-географічного та соціокультурного середовища. Вплив етносоціального та етнополітичного середовища на динаміку етнічної культури. «Акультурація», «метисизація». Історико-етнографічне районування світу. Поняття історико-етнографічної області, регіону, району.

Роль традиції у збереженні і трансляції культурної надбання.

Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.

Поняття «традиція» в зарубіжній і вітчизняній історіографії. Закономірності функціонування та трансформації культурної традиції. Культура, як відображення етнічності. Стереотип в культурі і його функції. Інновації в культурі. Соціонормативні функції культурної традиції. Соціально-історична природа виникнення обрядів та ритуалів. Класифікація ритуальних форм (сакральні, профанні; календарні, сімейні, професійні, суспільно-політичні та ін.). Функції і завдання сучасних державних свят, традицій і обрядів.

Змістовний модуль 2. Етноси та етнічні процеси в сучасному світі і в Україні

Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві.

Чинники етнічних процесів: расові, демографічні, конфесійні. Поняття «раси» і «расова спільність», «етнорасова групи». Вплив расових чинників на сучасні етнічні процеси.

Соціально-економічні, політичні чинники сучасних етнічних процесів. Мова, як символічне середовище етнічної культури, як етногенетичний чинник. Мова і етнічна консолідація. Етнічні та соціальні функції мов. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси.

Процес етнонаціогенезу. Урбанізація. Етнічна сегрегація в сучасному місті. Соціальні процеси в середині етнічних груп. Етнічні колективи, етнічні спільноти. Етнічні групи. Діаспора. міноритальні, автохтонні етнічні групи і меншини.

Етнічна ідентифікація. Ідентифікаційний процес. Соціальна та етнічна ідентичності. Етнос і етнічність. Національна свідомість і етнічна ідентичність, менталітет. Етноконсолідуючі та етнодиференціюючі ознаки ідентичності.

Тема 6. Етнічні процеси в Європі та Азії.

Етнічні меншини та корінні народи Європи та Азії. Етнічне районування Європи і Азії. Етносоціальні, історико-демографічні і геополітичні процеси в Євразії. Етнічні міграції і етнічні

процеси в країнах Західної та Східної Європи. Етноконфесійні спільності. Суперетноси. Мовна та антропологічна класифікація народів. Динаміка чисельності народів.

Тема 7. Етнічні процеси в Африці.

Етнічна історія континенту. Етнолінгвістична структура. Етнорасова структура. Сучасні етнічні спільності: господарсько-культурний розвиток. Багатоукладність. Синполітейні суспільства Африки. Конфесійна характеристика народів Африки. Світові релігії та первісні вірування: проблеми взаємодії. Політичні та етнічні кордони. Особливості етнічних та міжетнічних процесів. Проблеми акультурації, вестернізації.

Тема 8. Етнічні процеси в Австралії і Океанії.

Корінні народи регіону та їх сучасний стан. Зміни в динаміці етнічних та етнорасових процесів. Формування сучасного етнічного складу населення. Етнічні процеси в Австралії: мовні, етносоціальні, етностатусні, демографічні. Особливості етнічних процесів в Океанії. Мовні процеси, як відображення процесу акультурації. Етноконфесійні процеси.

Тема 9. Етнічні процеси в Північній та Південній Америці.

Формування етнічного складу. Індіанське населення та особливості його расових, мовних, господарсько-культурних характеристик. Сучасні етнічні процеси в Північній Америці, в Латинській Америці, в Карибському регіоні.

Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.

Історичні, економічні, політичні чинники у формування сучасного етнічного складу населення України. Географічне положення України. Динаміка зміни етнічного складу населення в XX столітті: співвідношення корінної і інонаціональної частини. Розселення українців на території України.

Національні меншини в Україні. Межі етнографічних районів України. Розселення етнографічних і етнічних груп в регіонах України. Білоруси на українсько-білоруському пограниччі. Болгари півдня України. Гагаузи української частини Буджака. Греки причорноморських степів. Молдовани в регіонах України. Етнічна група росіян. Німці, вірмени, інші етнічні групи. Етнографічна територія Кримських татар. Основні принципи національної політики України.

Міграції на півдні України як соціально-демографічний процес. Міграції планові, стихійні, внутрішні, зовнішні (міждержавні), постійні (незворотні) та тимчасові (зворотні). Роль локальних міграцій в етнічних процесах півдня України.

Депортація українців в другій половині 40-х років – на початку 50-х рр. XX ст. на землі південної України. Розселення, проблеми господарсько-побутової адаптації, соціальної та культурної інтеграції. Міжетнічні і міжкультурні процеси в українсько-східнороманському порубіжжі. Транскультурація, акультурація, асиміляція.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні проблеми аналізу етнічних процесів												
Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.	10	2	2			6	12	2				10
Тема 2. Типологія етнічних процесів.	12	2	2			8	12	2	2			8
Тема 3. Етнічна	12	2	2			8	12					12

культура як динамічна система.												
Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.	12	2	2			8	12	2				10
Змістовний модуль 2. Етноси та етнічні процеси в сучасному світі і в Україні												
Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві.	10	2	2			6	12					12
Тема 6. Етнічні процеси в Європі та Азії.	10	2	2			6	12					12
Тема 7. Етнічні процеси в Африці.	10	2	2			6	12					12
Тема 8. Етнічні процеси в Австралії і Океанії.	10	2	2			6	12					12
Тема 9. Етнічні процеси в Північній та Південній Америці.	10	2	2			6	12					12
Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.	24	2	2			20	12	2	2			8
Усього годин	120	20	20			80	120	8	4			108

5. Теми семінарських занять

Навчальним планом не передбачені

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.	2
2.	Тема 2. Проблеми типології етнічних процесів.	2
3.	Тема 3. Етнічна культура як динамічна система.	2
4.	Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури.	2
5.	Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві	2
6.	Тема 6. Етнічні процеси в Європі та Азії.	2
7.	Тема 7. Етнічні процеси в Африці.	2
8.	Тема 8. Етнічні процеси в Австралії і Океанії.	2
9.	Тема 9. Етнічні процеси в Північній та Південній Америці.	2

10.	Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України.	2
	Разом	20

7. Темі лабораторних занять

Навчальним планом не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Тема 1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень [1].	8	10
2	Тема 2. Проблеми типології етнічних процесів [1].	10	10
3	Тема 3. Етнічна культура, як динамічна система [1].	10	10
4	Тема 4. Проблеми трансляції етнічної культури [1,2, 3].	10	10
5	Тема 5. Етнічні процеси в сучасному суспільстві. [1,2, 3].	8	10
6	Тема 6. Етнічні процеси в Європі та Азії. [1,2, 3].	8	10
7	Тема 7. Етнічні процеси в Африці. [1,2, 3].	8	10
8	Тема 8. Етнічні процеси в Австралії і Океанії. [1,2].	8	10
9	Тема 9. Етнічні процеси в Північній та Південній Америці. [1,2, 3].	8	10
10	Тема 10. Сучасні етнічні процеси на півдні України. [1,2,3].	12	18
	Разом	80	108

До самостійної роботи належить:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;
- [3] – презентація.

9. Методи навчання

1. Аналітичний – для вивчення джерел та історіографії.
2. Порівняльно-історичний – для вивчення моделей комунікації носіїв різних етнічних спільнот.
3. Структурно-типологічний – для з'ясування взаємозв'язків сегментів традиційної культури, визначення варіативності етнокультурних комплексів.
4. Репродуктивний використовується для реконструкції традиційних комунікацій в традиційному суспільстві.
5. Евристичний – для аналізу різноманітних джерел, які опосередковано можуть вказувати на особливості етнопсихології етнічних спільнот.
6. Дослідницький – для характеристики процесу формування регіональних варіантів етнокультурних комплексів.
7. Компаративний – для вивчення формування специфіки традиційної культури у полікультурному та природно-географічному середовищі.
8. Описовий – для опрацювання етнографічних артефактів, варіативності культур.

10. Форми контролю і методи оцінювання

(у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Знання студентів оцінюються впродовж навчання за напрямками:

1. Поточний контроль. В ході курсу передбачені наступні форми поточного контролю:
  - А) тестовий контроль знань з кожного змістового модуля;
  - Б) підготовка та захист індивідуального дослідницького завдання;
  - В) відповідь на контрольні запитання.
2. Підсумковий контроль: форма підсумкового контролю – залік, бали для заліку накопичуються впродовж опанування навчальної дисципліни. Також передбачено отримання балів безпосередньо на заліку шляхом відповіді на питання для підсумкового контролю.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
90-100 /зараховано	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки. Здобувач здатен виділяти виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
75-89 /зараховано	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно виконав завдань; має стійкі навички виконання завдання
60-74 /зараховано	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причиннонаслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно виконав половину завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення

		причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
35-59 / не зараховано	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
0-34 / не зараховано	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Етнічні процеси як предмет наукових досліджень.
2. Поняття "етнічні процеси". Типологія етнічних процесів.
3. Етногенез, як вид етнічного процесу.
4. Типи етнотрансформаційних процесів.
5. Типи етноеволюційних процесів
6. Методи і методологія вивчення етнічних процесів.
7. Сучасні форми існування етнічних колективів.
8. Статичні та динамічні характеристики етносу.
9. Етнічна ідентичність. Особливості етноідентифікаційних процесів. Етнос і етнічність у процесі етно-націогенезу.
10. Міграції: види, форми, специфіка процесу у певні історичні період. Вплив міграцій на етнічні процеси.
11. Історичні типи етнічних спільностей.
12. Етнічні зв'язки. Культурна традиція як фактор етногенетичного розвитку.
13. Інтеграційні та дезінтеграційні процеси. Демографічні процеси. Процес етнонаціогенезу.
14. Мова і етнічна консолідація.
15. Місце релігії в етнічних процесах. Етноконфесійні групи.
16. Расові чинники етнічних процесів.
17. Етнічні процеси і міжетнічні відношення в країнах Західної Європи,
18. Етнічні процеси і міжетнічні відношення в країнах Східної Європи.
19. Етнічні та етнорелігійні процеси; міжетнічні відносини в країнах Азії.
20. Етнічні процеси в країнах Східної Азії.
21. Етнічні процеси в країнах Південної Азії.
22. Етнічні процеси в країнах Близького Сходу.
23. Етнічні процеси в Африці.
24. Етнічні процеси в Латинській Америці. Особливості формування етнічного складу.
25. Етнічні процеси в Північній Америці. Етнічні процеси в Латинській Америці та Карибському регіоні.
26. Етнічні процеси в Австралії і Океанії. Формування етнічного складу, Етнічні процеси в Австралії. Особливості етнічних процесів в Океанії.
27. Міжетнічні і міжкультурні процеси в українсько-східнороманському порубіжжі. Транскультурація, акультурація, асиміляція.
28. Національні меншини в Україні. Розселення етнографічних і етнічних груп в регіонах України.
29. Міграції на півдні України як соціально-демографічний процес.

30. Депортація українців в другій половині 40-х років – на початку 50-х рр. XX ст. на землі південної України: розселення, проблеми господарсько-побутової адаптації, соціальної та культурної інтеграції.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточний та періодичний контроль										Підготовка та захист індивідуального дослідного завдання	Сума балів 100
Змістовний модуль 1				Змістовний модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	40	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
85-89	B	Дуже добре	
75-84	C	Добре	
70-74	D	Задовільно	
60-69	E	Допустимо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

Робоча програма навчальної дисципліни “Сучасні етнічні процеси”;
 Силабус навчальної дисципліни “Сучасні етнічні процеси”;
 Навчально-методичні матеріали для лекцій, конспекти (тексти, схеми) лекцій;
 Мультимедійні презентації;
 Плани практичних, семінарських та лабораторних занять;
 Інші науково-методичні матеріали:

Кушнір В.Г. Українці порубіжжя Лісостепу і Степу. Методичні рекомендації.- Одеса: ОНУ, 2021.- 30 с.

Кушнір В.Г. Українці Нижнього Подунав'я. Методичний посібник.-Одеса:ОНУ, 2021.- 58 с.

Неопубліковані матеріали та електронні версії документів за узгодженням зі студентами зберігаються на GOOGLE дисках та/або класах, у хмарному сховищі тощо. Студентам надається посилання для доступу на зазначені ресурси.

14. Рекомендована література

Основна

- Коршук Р. М. Етнополітологія: навч. посіб. – Київ : Алерта, 2020. - 316 с.
- Кресіна, І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси / І. Кресіна. – К.: «Вища Школа», 1998. – С. 106.
- Кушнір В.Г. Українці порубіжжя Лісостепу і Степу. Методичні рекомендації.- Одеса: ОНУ, 2021.- 30 с.
- Кушнір В.Г. Українці Нижнього Подунав'я. Методичний посібник.-Одеса:ОНУ, 2021.- 58 с.
- Микола Горелов, Олександр Моця, Олег Рафальський. Українська етнічна нація. - К., 2012. – 174 с.
- Міграційні процеси в сучасному світі: Світовий та національний виміри. Енциклопедія – К. Довіра, 1998.- 912 с.
- Пономарьов А.П. Етнічність та етнічна історія України. - Київ: Либідь, 1996. - 271 с.
- Танчин І.З. Національно-етнічні процеси в Україні. - Львів: Укр. акад. друкарства, 2005.- 360 с.
- Юрій М.Т. Етногенез та менталітет українського народу. - К.: Кондор, 2007. - 262 с.

Додаткова

- Бех М. В. Традиції і трансформації в етнокulturі та побуті села Бехи на Житомирщині кінця ХІХ - першої половини ХХ століття. - К., 2018. - 142 с.
- Бичко А. Менталітет української нації, український менталітет // Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. - К. : АН України, Ін-т держави і права, 1993. – С. 451–470.
- Вілсон, Е. Українці: несподівана нація / Е. Вілсон. - К. : «К.І.С.», 2004. - С. 378.
- Глушко М.С. Історія народної культури українців.- Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. - 416 с.
- Гнаюк, О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. - К., 2005. - С. 264-265.
- Головченко В. І., Кравчук О. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія. - К., 2006. - 335 с.
- Дзюба, І. Чи усвідомлюємо ми українську культуру як цілісність? / І. Дзюба // Наука і культура. Україна : щорічник. – Вип. 22. - К. : Т-во «Знання», 1988. – С. 315.
- Етнічна карта Півдня України (соціокультурний та етнополітичний аспекти) : вип.1.Одеська обл.; Вип.2. Херсонська обл. - Одеса, 1998.
- Єрмоленко, А. Деякі риси українського етосу в світлі сучасних соціально-філософських досліджень / А. Єрмоленко; за ред. В. Шинкарука, Є. Бистрицького // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. - К. : «Фенікс», 1996. - С. 279–292.
- Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р. Етнополітична карта світу 21 століття: методичний і предметний коментарі.- Тернопіль:Мандрівець, 2000.- 240 с.
- Забужко, О. «Психологічна Америка» й азіатський ренесанс, або знову про Карфаген / О. Забужко // Сучасність. – 1994. – № 9. – С. 145
- Землюк Василь Етнопсихологічні й етнопсихологічні особливості ідентичності українців // https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zemliuk_etnopsykhologichni.pdf
- Іванишин, В. Нація. Державність. Націоналізм / В. Іванишин. – Дрогобич, «Відродження», 1992. – С. 116.
- Історико-культурне районування Австралії і Океанії // Ел.ресурс: <https://studfile.net/preview/5457123/page:5/>
- Кара-Васильєва Т. В. Стиль модерн в Україні. - К., 2021. - 216 с.
- Коломієць Т.В. Формування національної ідентичності як чинника консолідації сучасного українського суспільства // Ел.ресурс: <http://www.socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2009/4/17.pdf>

Країни світу: Енциклопедичний довідник / І. І. Дахно, С. М. Тимофієв. — К. : Мапа, 2011. — 606 с.

Кримський, С. Б. Універсалії українського менталітету / С. Б. Кримський // Кур'єр ЮНЕСКО. - 1992. - Вересень-жовтень. - С. 73.

Крисаченко В. С. Динаміка населення: Популяційні, етнічні та глобальні виміри. - К. : Видавництво Національного інституту стратегічних досліджень, 2005. - 368 с.

Курас, І. Ф. Українці, корінні народи і національні меншини: проблеми гармонізації / І. Ф. Курас // Етнополітологія. Перші кроки становлення. - К. : Генеза, 2004. - С. 300–309.

Кушнір В.Г. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я.- Одеса, 2012.- 192 с.

Кушнір В.Г. До питання змісту і структури етноконтактної зони // Етнокультурні процеси українсько-східнороманського порубіжжя.- Одеса, 2015.- С.152-156.

Кушнір В.Г. Кодимщина в структурі етноконтактної зони Степу і Лісостепу // Кодима: історія і культура порубіжжя східної і західної цивілізацій //Одеські етнографічні читання.- Одеса, 2016.- С.184-193.

Кушнір В.Г. Моделі інтеграції молдован в українське соціокультурне середовище на Одещині // XI Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція присвячена 100 річчю Української національної революції. - Чернівці, 2017. - С. 151-153.

Кушнір В.Г. Побережжя на українсько-молдовському порубіжжі // ЗІФ, 2019.-с.97- 107.

Ломака, О., 2012. Класифікація етнічних процесів у вітчизняній етнології. Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Історичні науки, 16, с.48-55.

Луцишин Г. Роль національних меншин у європейській інтеграції України //Проблеми європейської інтеграції та транскордонної співпраці. Матеріали конференції.Збірник «Соціально-економічні дослідження в перехідний період». - Вип. XVI.

Луцишин Г.І. Вплив національних меншин на євроінтеграційні процеси України // Україна в умовах європейської інтеграції та інтеграційні проблеми держави. — Вип.15 Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції«Україна в євроінтеграційних процесах», 23-24 лютого 2008 року. - Київ:Київський міжнародний університет. - С. 124-128.

Луцишин Г.І. Особливості впливу міжетнічних відносин на розвиток політичної нації / Г. Луцишин // Українська національна ідея. — Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка», - 2008. - № 20. - С. 167-173.

Любіцева О. О., Мезенцев К. В., Павлов С. В. Географія релігій. - К. : АртЕК, 1999. - 504 с.

Марина Гримич. Етнічність, ідентичність, етнічна ідентичність: терміни та поняття (на матеріалах сучасної північноамериканської науки) // Ел.ресурс: https://shron1.chtyvo.org.ua/Hrymch_Maryna/Identychnist_etnichnist_etnichna_identychnist_terminy_ta_poniattia.pdf?PHPSESSID=bi5g8gilk4f2ito26np3i2mvg0

Мех Н.О. Етос українського народу: ціннісні домінанти культурного простору. Київ, 2022. 187 с.

Нагорна, Л. Війни ідентичностей - сценарії і ризики / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. - 2007. - № 2 (23). - С. 47.

Оксана Шамборовська. Типологія та класифікація теоретичних концепцій дослідження етнопонаціональних конфліктів у сучасних міжнародних відносинах // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 30. - С. 147-156.

Олександра Лисенко. Етнічна самосвідомість та ідентичність особистості у поліетнічному просторі сучасного світу: етнопсихологічний підхід до проблеми // Ел.ресурс: file:///C:/Users/Administrator/Downloads/Etnicna_samosvidomist_ta_identichnist_osobistosti_u.pdf

Павлов С. В. Географія релігій : навч. посіб. / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева. - К. : АртЕК, 1999. - 504 с.

Пасько, І. Т. Національна ідея: варіанти на тлі європейської культури / І. Т. Пасько // Схід. -1995. - № 3. - С. 7-10.

Релігієзнавчий словник / за ред. А. Колодного і Б. Лобовика. – К. : Четверта хвиля, 1996. – 392 с.

Сенюшкіна, Т. О. Попередження та врегулювання етнічних конфліктів: державно-управлінський вимір (проблеми теорії, методології, практики) / Т. О. Сенюшкіна. - ОРІДУ НАДУ, 2005. - С. 26.

Сергій Білошицький. Міграційні процеси у провідних країнах єс: соціокультурні трансформації та політичні наслідки // Наукові записки ІПіЕНД ім.І.Ф.Кураса НАН України

Сергійчук В. Етнічні межі і державні кордони України. - К., 1996.

Середа, В. Регіональні виміри українського соціуму: історичне минуле і національні ідентичності / В. Середа // Агора. Україна - регіональний вимір. - 2006. - Вип. № 3. - К. : Стіло. - С. 23.

Сідун Л. Ю.. Тенденції розвитку етнічних відносин у США // Ел.ресурс: dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib

Солдатенко В. Ф., Сиволоб Ю.В. Витоки української ідеї // Українська ідея. Історичний нарис / Солдатенко В.Ф., Крижанівський В.П., Левенець Ю.А. та ін. - К., 1995. - С. 17-32.

Стегній, О. Динаміка просторово-територіальної самоідентифікації населення / О. Стегній // Український соціум. - 2004. - № 2(4). - С. 57.

Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. - К. : НІСД, 2011. – 336 с.

Степико, М. Сучасний етап становлення української політичної нації: характерні особливості / М. Степико // Стратегічна панорама. – 2004.

Стражний О. С. Український менталітет: ілюзії, міфи, реальність - К., 2008. - 368 с.

Сучасні етнічні та культурні процеси в Африці // Ел.ресурс: <http://um.co.ua/11/11-8/11-86150.html>

Тетяна Татаренко. Етнічні кордони і міжетнічна толерантність // Політичний менеджмент, № 5, 2004.

Українська етнологія : навч. посіб. для студ. ВНЗ / В. К. Борисенко [та ін.] ; ред. В. К. Борисенко. – К. : Либідь, 2007. – 399 с.

Чечотка Анастасія. Порубіжна ідентичність як соціокультурний феномен: Режим доступу: [file:///C:/Users/History/Downloads/Nznuaokl_2013_11\(1\)_31.pdf](file:///C:/Users/History/Downloads/Nznuaokl_2013_11(1)_31.pdf).

Юрій Поліщук. Теоретичні виміри етнічної і національної ідентичностей // Ел.Ресурс: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polischuk_teoretychni.pdf

Яворська, Г. Дискурс та ідентичність // О. Богомолів. Ісламська ідентичність в Україні / О. Богомолів, С. Данилов та ін. - К., 2005. - С. 80-101.

Viaceslav Kushnir. Innovation in the traditional of the population on the Urraintan-Moldovan borderline // Conferinta stiintifica internationala patrimoniul etnologic: concepte, tendente si abordari. Chisineu, AS Modovei. 23-24 mai 2017 Tezele comunicarilor. - p. 41-42.

Viaceslav Kushnir. To the question of the classification of local migrations in the south of Ukraine // Conferinta internationala patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare (30-31 mai 2017) / International conference: cultural heritage: research, mastering, promotion (30-31 mai 2017) / Международная конференция Культурное наследие: исследование, освоение, продвижение. (30-31 МАЯ 2017). Programul si resumatel/Chisinau, 30-31 mai 2017.-p.90.

Viaceslav Kushnir. Practice of Migrant Adaptation in the Ukrainian-East-Romanian Borderland // Conferinta internationala „Identitati etno-confesionale si reprezentari ale celui alt in spatiul est-european: intre stereotip si vointa de a cunoaste” Iași, 2-5 noiembrie 2017.- p.14.

Vyacheslav Kushnir. Innovation in the traditional of the population on the Urraintan-Moldovan borderline. // Conferinta stiintifica internationala patrimoniul etnologic: concepte, tendente si abordari. Chisinau, AS Modovei. 23-24 mai 2017 Tezele comunicarilor. - p. 41-42.

Viacheslav Kushnir. Processes of transculturation and acculturation in the zone of the Ukrainian-East Romanian Border in the XIX - first half of the XX century /International conference history, spirituality, culture, dialogue and interactivity. 8th Edition June 16-17, 2022, Galati, Romania. P.21.

15. Електронні інформаційні ресурси

<http://lib.onu.edu.ua/> – бібліотека ОНУ імені І.І.Мечникова

<http://www.onu.edu.ua/> – сайт ОНУ імені І.І.Мечникова

<http://www.odnb.odessa.ua/> – Одеська національна наукова бібліотека

<http://www.nbuv.gov.ua/> – національна бібліотека України ім. В.Вернадського

<http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т.Шевченка

<http://nte.etnolog.org.ua> – Журнал «Народна творчість та етнологія»